DOMSTOLENS DOM (femte avdelningen)
den 3 juni 1999 *

I mål C-211/97,

angående en begäran enligt artikel 177 i EG-fördraget (nu artikel 234 EG), från Landessozialgericht Niedersachsen (Tyskland), att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande i det vid den nationella domstolen anhängiga målet mellan

Paula Gómez Rivero

och

Bundesanstalt für Arbeit,

i närvaro av

Förbundsrepubliken Tyskland,

angående tolkningen av artikel 16.2 första meningen i rådets förordning (EEG) nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen, i dess ändrade och uppdaterade lydelse enligt rådets förordning (EG) nr 118/97 av den 2 december 1996 (EGT L 28, 1997, s. 1),

meddelar

* Rättegångsspråk: tyska.

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

sammansatt av ordföranden på första avdelningen P. Jann, tillförordnad ordförande på femte avdelningen, samt domarna C. Gulmann, D.A.O. Edward (referent), L. Sevón och M. Wathelet,

generaladvokat: F.G. Jacobs,

justitiesekreterare: R. Grass,

med beaktande av de skriftliga yttranden som har inkommit från:

— Paula Gómez Rivero, genom A. Nicolás, chef för avdelningen för sociala frågor vid Spaniens generalkonsulat i Hannover,

— Finlands regering, genom ambassadören H. Rotkirch, chef för utrikesministeriets rättsavdelning, i egenskap av ombud,

— Europeiska gemenskapernas kommission, genom juridiske rådgivaren P. Hillenkamp, i egenskap av ombud,

med hänsyn till referentens rapport,

och efter att den 16 juli 1998 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Landessozialgericht Niedersachsen har genom beslut av den 22 maj 1997, som inkom till domstolens kansli den 4 juni 1997, i enlighet med artikel 177 i EG-fördraget (nu artikel 234 EG) ställt två frågor om tolkningen av artikel 16.2 första meningen i rådets förordning (EEG) nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen, i dess ändrade och uppdaterade lydelse enligt rådets förordning (EG) nr 118/97 av den 2 december 1996 (EGT L 28, 1997, s. 1, nedan kallad förordning nr 1408/71).

2 Frågorna har uppkommit i en tvist mellan Paula Gómez Rivero och Bundesanstalt für Arbeit (förbundsmyndighet för arbetsfrågor, nedan kallad Bundesanstalt) angående Bundesanstalts beslut att från och med den 1 februari 1995 dra in Paula Gómez Riveros barnbidrag för hennes två barn.

Gemenskapsrätten

3 Artikel 2.1 i förordning nr 1408/71 har följande lydelse:

"Denna förordning gäller anställda och egenföretagare, som omfattas eller har omfattats av lagstiftningen i en eller flera medlemsstater och som är medborgare i en medlemsstat eller är statslösa eller flyktingar bosatta inom en medlemsstats territorium, samt deras familjemedlemmar och efterlevande."

4 Artikel 3.1 i förordning nr 1408/71 har följande lydelse:

"Om något annat inte följer av [de] särskilda bestämmelserna i denna förordning har personer, som är bosatta inom en medlemsstats territorium och för vilka denna förordning gäller, samma skyldigheter och rättigheter enligt en medlemsstats [lagstiftning] som denna medlemsstats egna medborgare."

5 Artikel 13 i avdelning II, med rubriken "Bestämmande av tillämplig lagstiftning", i förordning nr 1408/71 har följande lydelse:

"1. Om något annat inte följer av artikel 14 c skall personer för vilka denna förordning gäller omfattas av lagstiftningen i endast en medlemsstat. Denna lagstiftning skall bestämmas enligt bestämmelserna i denna avdelning.

2. Om något annat inte följer av artikel 14—17 gäller följande:

a) Den som är anställd för arbete inom en medlemsstats territorium skall omfattas av denna medlemsstats lagstiftning, även om han är bosatt inom en annan medlemsstats territorium eller om det företag eller den person som han är anställd hos har sitt säte eller är bosatt inom en annan medlemsstats territorium.

...

f) Den för vilken lagstiftningen i en medlemsstat upphör att gälla utan att lagstiftningen i en annan medlemsstat blir tillämplig på honom enligt någon av reglerna i föregående punkter eller enligt något undantag eller någon särskild bestämmelse i artikel 14—17 skall omfattas av lagstiftningen i den medlemsstat [inom] vars territorium han är bosatt uteslutande enligt bestämmelserna i den lagstiftningen."

6 Artikel 16, med rubriken "Särskilda regler för personer anställda på beskickningar och konsulat samt för Europeiska gemenskapernas hjälppersonal", i förordning nr 1408/71 har följande lydelse:

"1. Bestämmelserna i artikel 13.2 a skall tillämpas på personer som är anställda vid beskickningar och konsulat och på privattjänare hos tjänstemän vid beskickningar eller konsulat.

2. Anställda som omfattas av punkt 1 och som är medborgare i den medlemsstat som är den ackrediterande eller sändande staten har dock rätt att välja att

omfattas av lagstiftningen i den staten. Denna rättighet att välja kan utövas vid varje kalenderårs utgång och skall inte ha retroaktiv verkan.

..."

7 Artikel 13.2 och 13.3 i rådets förordning (EEG) nr 574/72 av den 21 mars 1972 om tillämpningen av förordning nr 1408/71, i dess ändrade och uppdaterade lydelse enligt förordning nr 118/97 (nedan kallad förordning nr 574/72), har följande lydelse:

"2. Den person som utövar sin rätt att välja skall anmäla detta till den institution som har utsetts av den behöriga myndigheten i den medlemsstat vars lagstiftning han har valt att omfattas av och samtidigt underrätta sin arbetsgivare om detta. Denna institution skall, om det behövs, vidarebefordra denna information till alla andra institutioner i samma medlemsstat enligt de föreskrifter som har utfärdats av denna medlemsstats behöriga myndighet.

3. Den institution som har utsetts av den behöriga myndigheten i den medlemsstat vars lagstiftning personen i fråga har valt att omfattas av skall lämna honom ett intyg som anger att han omfattas av denna medlemsstats lagstiftning under den tid som han är anställd på beskickningen eller konsulatet eller som privattjänare hos tjänstemän vid en sådan beskickning eller ett sådant konsulat."

Tysk rätt

8 Fram till och med den 31 december 1995 reglerades rätten till barnbidrag i Tyskland i Bundeskindergeldgesetz av den 31 januari 1994 (förbundslag om

barnbidrag, *BGBl.* I, 1994, s. 169, nedan kallad BKGG). § 1 BKGG hade följande lydelse:

"1. Enligt bestämmelserna i denna lag har den rätt till barnbidrag som

1. är bosatt eller stadigvarande vistas inom denna lags territoriella tillämpningsområde...

3. En utlänning har inga rättigheter enligt denna lag om han inte har uppehållstillstånd..."

9 Från och med den 1 januari 1996 beviljas barnbidrag med stöd av Einkommensteuergesetz av den 11 oktober 1995 (lag om inkomstskatt, *BGBl.* I, 1995, s. 1250). § 62 i denna lag har följande lydelse:

"1. Rätt till bidrag för barn i den mening som avses i § 63 har den som

1. är bosatt eller stadigvarande vistas i landet....

...

2. En utlänning har inte rätt till barnbidrag om han inte har uppehållstillstånd..."

Tvisten i målet vid den nationella domstolen

10 Paula Gómez Rivero och hennes make är spanska medborgare som är bosatta i Tyskland. Paula Gómez Riveros make är anställd vid Spaniens generalkonsulat i Hannover. Paula Gómez Rivero är inte yrkesverksam, om man bortser från en anställning som hemhjälp som är av så ringa omfattning att hon inte behöver vara ansluten till socialförsäkringen.

11 Till följd av att Paula Gómez Riveros make i enlighet med artikel 16.2 första meningen i förordning nr 1408/71 valde möjligheten att i fråga om social trygghet omfattas av spansk lagstiftning, slutade Bundesanstalt från och med den 1 februari 1995 att utbetala de barnbidrag till Paula Gómez Rivero som hon tidigare hade beviljats för sina två barn.

12 Bundesanstalt ansåg att det förhållandet att Paula Gómez Riveros make hade utnyttjat sin valmöjlighet även fick verkningar för hans maka och att hon därför inte längre omfattades av den tyska lagstiftningen. Bundesanstalt menade således att även om Paula Gómez Rivero uppfyllde alla villkor för att få barnbidrag i Tyskland, förutom villkoret om att tysk rätt skulle vara tillämplig, hade hon inte längre rätt till barnbidrag.

13 Enligt det spanska systemet för social trygghet erhåller varken Paula Gómez Rivero eller hennes make barnbidrag, eftersom familjens inkomst överstiger taket för sådana bidrag.

14 Landessozialgericht Niedersachsen, som handlägger Paula Gómez Riveros överklagande av Bundesanstalts beslut, anser att hennes barnbidrag omfattas av tillämpningsområdet för förordning 1408/71, eftersom detta bidrag skall anses vara en "familjeförmån" i den mening som avses i artikel 4.1 h i denna förordning. Landessozialgericht Niedersachsen menar att utgången av målet är beroende av huruvida Paula Gómez Rivero har rätt till familjebidrag enligt tysk lagstiftning, vilket i sin tur är beroende av huruvida det förhållandet att Paula Gómez Riveros make har utnyttjat sin valmöjlighet får rättsverkningar för henne, trots att hon inte har samtyckt till detta val.

Tolkningsfrågorna

15 Landessozialgericht Niedersachsen är tveksam till hur artikel 16.2 första meningen i förordning nr 1408/71 bör tolkas och har därför vilandeförklarat målet för att ställa EG-domstolen följande två frågor:

"1) Om en person som är anställd vid ett konsulat i enlighet med artikel 16.2 första meningen i förordning (EEG) nr 1408/71 väljer att omfattas av lagstiftningen i den sändande medlemsstaten där han är medborgare, får detta beslut då verkningar även för hans maka, som inte är anställd vid ett konsulat men som också är medborgare i den sändande medlemsstaten,

eller

skall makan endast omfattas av lagstiftningen i den sändande medlemsstaten om hon själv väljer detta?

2) För det fall det val som den anställde vid ett konsulat gör även får verkningar för hans maka, är det en förutsättning för att valet att omfattas av den sändande medlemsstatens lagstiftning skall vara giltigt, att makan samtycker eller medverkar på något annat sätt?"

Den första frågan

16 Beroende på omständigheterna i det enskilda fallet kan en person göra anspråk på en familjeförmån i egenskap av arbetstagare eller egenföretagare, i egenskap av familjemedlem till en arbetstagare eller egenföretagare eller på grund av att han är bosatt i den berörda medlemsstaten, oberoende av om han är ansluten till ett system för social trygghet eller om hans maka eller föräldrar är anslutna till ett sådant system.

17 I det aktuella målet rör det sig om ett barnbidrag som beviljas envar som har vårdnaden om ett barn och som har tillstånd att bo i Tyskland, oberoende av om vederbörande är ansluten till ett system för social trygghet eller om hans maka eller föräldrar är anslutna till ett sådant system.

18 Under dessa omständigheter skall den första frågan förstås på så sätt, att den nationella domstolen önskar få klarhet i huruvida det förhållandet att en person

som är anställd vid ett konsulat i enlighet med artikel 16.2 första meningen i förordning nr 1408/71 väljer att omfattas av sociallagstiftningen i den sändande medlemsstaten där han är medborgare medför att hans maka inte längre kan göra anspråk på en social trygghetsförmån som hon har rätt till, oberoende av hennes makes sociala skydd, enligt lagstiftningen i den medlemsstat där hon är bosatt.

19 Paula Gómez Rivero menar att det förhållandet att hennes make har utnyttjat sin valmöjlighet inte kan beröva henne rätten till de familjeförmåner som hon erhöll fram till den 1 februari 1995. Förordning nr 1408/71 kan möjligen utvidga den personkrets som har rätt till familjebidrag, men den kan inte begränsa denna krets.

20 Den finska regeringen anser att den lagstiftning som en arbetstagares familjemedlemmar omfattas av i allmänhet bestäms med utgångspunkt i den lagstiftning som arbetstagaren själv omfattas av. Så är även fallet när arbetstagaren har utnyttjat sin valmöjlighet, eftersom hans familjemedlemmar inte har någon självständig rätt att välja vilken lagstiftning som de skall omfattas av. Följaktligen omfattar makens val av spansk lagstiftning även Paula Gómez Rivero.

21 Kommissionen har gjort gällande att artikel 16.2 i förordning nr 1408/71 tillhör de bestämmelser i förordningen som endast är tillämpliga på arbetstagare och inte på deras familjer. Kommissionen har av detta dragit slutsatsen att det förhållandet att Paula Gómez Riveros make har utnyttjat sin valmöjlighet inte får några rättsverkningar för hans maka och att Paula Gómez Rivero inte har någon egen valmöjlighet enligt bestämmelsen.

22 Domstolen konstaterar till att börja med att artikel 16 i förordning nr 1408/71 är en specialregel som avviker från huvudregeln i artikel 13.2 a i denna förordning. Enligt huvudregeln skall den som är anställd för arbete inom en medlemsstats territorium omfattas av denna medlemsstats lagstiftning, även om han är bosatt inom en annan medlemsstats territorium. Artikel 16.2 i förordning

nr 1408/71 kan dock medföra att regler om social trygghet i en annan medlemsstat än den i vilken arbetet utförs skall tillämpas.

23 Av lydelsen av artikel 16 i förordning nr 1408/71 framgår att valmöjligheten i artikeln är avsedd för personer som är anställda vid beskickningar och konsulat och för privattjänare hos tjänstemän vid beskickningar eller konsulat. I varken denna artikel eller artikel 13 i förordning nr 574/72 nämns något om deras familjemedlemmar.

24 Oavsett om en person som är anställd vid en beskickning eller ett konsulat utnyttjar möjligheten att låta sig omfattas av lagstiftningen i den sändande staten eller inte, får det direkta följder för omfattningen av de rättigheter som hans familjemedlemmar i denna egenskap kan ha på grund av arbetstagarens sociala skydd, beroende på om arbetstagaren omfattas av lagstiftningen i den sändande staten eller av lagstiftningen i den stat som han är utsänd till.

25 Det förhållandet att arbetstagaren utnyttjar sin valmöjlighet kan emellertid inte beröva hans familjemedlemmar de sociala trygghetsförmåner som de har rätt till, oberoende av arbetstagarens eget sociala skydd, enligt lagstiftningen i den medlemsstat där de är bosatta.

26 Såsom domstolen fastslog i dom av den 17 juni 1975 i mål 7/75, Makarna F (REG 1975, s. 679, punkt 16), framgår det nämligen av artikel 2.1 i förordning nr 1408/71, där den personkrets som förordningen är tillämplig på definieras, jämförd med artikel 3.1 i denna förordning, där den grundläggande principen om likabehandling anges, att en arbetstagares familjemedlemmar som aldrig har varit och inte heller är anställda eller yrkesverksamma, på sätt som anges i avdelning II i förordningen, skall ha samma rättigheter enligt sociallagstiftningen i den medlemsstat där de är bosatta som denna medlemsstats egna medborgare.

27 Det bör tilläggas att om en familjemedlem till en arbetstagare själv är anställd för arbete i en medlemsstat omfattas han, i enlighet med artikel 13.2 a i förordning nr 1408/71, av denna stats lagstiftning.

28 Om det skulle visa sig att både arbetstagaren som har utnyttjat sin valmöjlighet enligt artikel 16 i förordning nr 1408/71 och hans maka kan göra anspråk på samma familjeförmåner, under samma period och för samma familjemedlem, den ena i den medlemsstat där han är medborgare på grund av det val som han har gjort och enligt de villkor som anges i artikel 73 i förordning nr 1408/71, den andra enligt lagstiftningen i den medlemsstat där hon är bosatt, skall reglerna för förhindrande av sammanträffande av förmåner i sådana fall tillämpas.

29 I artikel 10.1 a i förordning nr 574/72 föreskrivs bland annat att rätten till familjeförmåner eller familjebidrag som utges enligt en medlemsstats lagstiftning, enligt vilken förvärv av rätten till sådana förmåner inte grundas på villkor om försäkring, anställning eller verksamhet som egenföretagare, skall innehållas om för samma period och för samma familjemedlem förmåner utges med stöd av artikel 73 i förordning nr 1408/71 upp till ett belopp motsvarande dessa förmåner.

30 Svaret på den första frågan blir således att det förhållandet att en person som är anställd vid ett konsulat i enlighet med artikel 16.2 första meningen i förordning nr 1408/71 väljer att omfattas av sociallagstiftningen i den sändande medlemsstaten där han är medborgare, inte medför att hans maka inte längre kan göra anspråk på en social trygghetsförmån som hon har rätt till, oberoende av hennes makes sociala skydd, enligt lagstiftningen i den medlemsstat där hon är bosatt.

Den andra frågan

31 Med hänsyn till svaret på den första frågan, saknas det anledning att besvara den andra frågan.

Rättegångskostnader

32 De kostnader som har förorsakats den finska regeringen samt kommissionen, vilka har inkommit med yttranden till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

— angående de frågor som genom beslut av den 22 maj 1997 har ställts av Landessozialgericht Niedersachsen — följande dom:

Det förhållandet att en person som är anställd vid ett konsulat, i enlighet med artikel 16.2 första meningen i rådets förordning (EEG) nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen, i dess

ändrade och uppdaterade lydelse enligt rådets förordning (EG) nr 118/97 av den 2 december 1996, väljer att omfattas av sociallagstiftningen i den sändande medlemsstaten där han är medborgare, medför inte att hans maka inte längre kan göra anspråk på en social trygghetsförmån som hon har rätt till, oberoende av hennes makes sociala skydd, enligt lagstiftningen i den medlemsstat där hon är bosatt.

Jann Gulmann Edward

Sevón Wathelet

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 3 juni 1999.

R. Grass J.-P. Puissochet

Justitiesekreterare Ordförande på femte avdelningen